

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ

І.І. ЧЕРНЕГА к.е.н., доцент

У статті досліджено сучасний стан державного регулювання зайнятості, виявлено позитивні моменти та проблеми у практиці регулювання зайнятості населення Черкаської області, а також визначено основні напрямки вдосконалення державного регулювання зайнятості.

Актуальність теми. Сучасний механізм регулювання досить складний, органічно поєднує ринковий механізм саморегулювання економічних процесів і систему заходів державного сприяння зайнятості. Державне регулювання зайнятості є різноплановим за своїми наслідками процесом. Його об'єктом є людина, яка завжди і безпосередньо перебуває в ролі суб'єкта всього спектра суспільних відносин.

Мета роботи. Виходячи з теоретичного аспекту державного регулювання зайнятості населення дослідити сучасний стан та запропонувати перспективи розвитку.

Завданням роботи є виявлення позитивних моментів та проблем у практиці регулювання зайнятості населення Черкаської області, а також визначення напрямків вдосконалення державного регулювання зайнятості.

Об'єкт дослідження – державне регулювання зайнятості в Черкаській області.

Предмет дослідження – процес державного регулювання зайнятості населення за видами економічної діяльності.

Інформаційною базою послужили праці таких вчених як: Л. Безтелесна, Г. Волинський, Ю. Богоявленська, Л. Городецька, О. Грішнова, В. Дем'яненко, С. Дорогунцов, О. Здоровцов, С. Кузнєцова, Е. Лібанова, С. Калініна, Н. Москаленко, Ю. Маршавін, В. Онікієнко, І. Петрова, В. Петюх, В. Савченко, М. Соколик, А. Чухно, Л. Шевченко.

В процесі роботи використано методи логічного узагальнення, графічний метод, статистичний метод. Поставлені в роботі задачі розв'язувалися на основі системно-функціонального підходу з урахуванням умов ринкової трансформації української економіки.

Результати досліджень. Цільові орієнтири механізму регулювання зайнятості повинні виходити з багатьох засад, основними з яких є економічна доцільність досягнення певного рівня зайнятості та вибору відповідних регулюючих заходів; достатня і стабільна ефективність розподілу ресурсів праці;

Цільові орієнтири зумовлюють відповідний вибір принципів державного регулювання зайнятості (рис. 1).

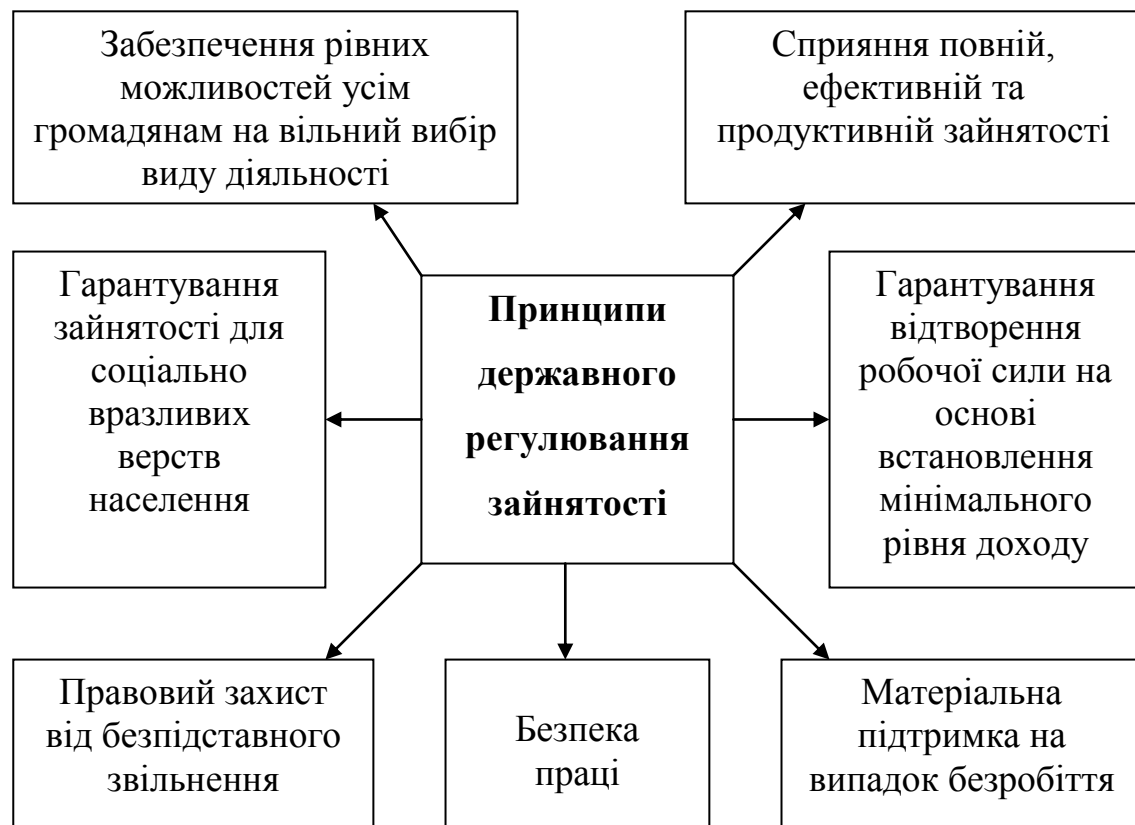

Рис. 1. Принципи державного регулювання зайнятості

Державне регулювання зайнятості потребує відповідних інфраструктурних елементів, конкретного набору заходів, певної послідовності й узгодженості впровадження їх, що у своїй сукупності визначає механізм впливу держави на систему зайнятості.

Механізм державного регулювання зайнятості має такі складові:

- система вивчення і прогнозування стану загальнонаціонального та локального ринків праці;
- розробка загальної стратегії та конкретних науково обґрунтованих програм регулювання зайнятості;
- система професійної підготовки та перепідготовки;
- розгалужена система органів працевлаштування;
- централізовані й місцеві бази даних попиту на робочу силу та її пропозицію;
- спеціальні програми стимулювання зайнятості [1].

З самого початку країни з перехідною економікою, в тому числі й Україна, встановили такі норми, як мінімальна заробітна платня та робочий час, запровадили заходи соціального захисту найменш захищених верств населення на ринку праці, встановили правила для трудових контрактів, та запровадили систему допомоги по безробіттю. Одночасно із використанням пасивних заходів, спрямованих на матеріальну підтримку безробітних, уряди ввели у дію різноманітні активні заходи політики зайнятості (наприклад, заходи з професійної підготовки та перепідготовки, тимчасові громадські роботи, заходи для стимулювання самозайнятості, дотації для створення робочих місць в

приватному секторі).

Ефективність державного регулювання зайнятості в значній мірі залежить від співвідношення активних та пасивних методів впливу на рівень зайнятості (рис. 2).

Рис. 2. Методи впливу на рівень зайнятості

Практикою доведено, якщо заходи активної політики ретельно сплановані, добре організовані, а за їх впровадженням здійснено ефективний нагляд, вони можуть допомогти безробітним у пошуку підходящої роботи, підвищити продуктивність праці, призводячи до покращення функціонування ринку праці [2].

Формування інформаційного суспільства та підвищення інтелектуального змісту праці зумовлюють зростання вимог до якості робочої сили. Тому в державному регулюванні зайнятості розвинутих країн набирають ваги заходи довготривалого характеру, спрямовані на розвиток якісних параметрів трудових ресурсів.

Стратегією економічного і соціального розвитку України на 2004—2015 рр. «Шляхом європейської інтеграції», що підготовлена відповідно до розпоряджень Президента України №372/2001-рп від 21.12.2001 р. та

№385/2002-рп від 8.11.2002 р. такими базовими інституціями, як Національний інститут стратегічних досліджень, Інститут економічного прогнозування НАН України та Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України, визначаються такі цілі та механізми реалізації політики зайнятості [3].

На етапі економічного зростання набуває особливої значущості здійснення регулюючих заходів, спрямованих на ліквідацію прихованого безробіття, проведення політики забезпечення повної продуктивної зайнятості. Зусилля органів державної влади і, насамперед, Уряду, мають концентруватися на запровадженні дієвих стимулів створення нових робочих місць, забезпеченні гарантій зайнятості у процесі приватизації та реструктуризації підприємств, на підтримці підприємництва і самозайнятості населення, розширенні практики громадських робіт, підвищенні гнучкості ринку праці.

У сфері продуктивної зайнятості завдання полягає у прискоренні адаптації населення до ринкових вимог із врахуванням європейських та євразійських інтеграційних процесів розвитку інфраструктури ринку праці, підготовки кадрів. На перший план висуваються завдання удосконалення структури зайнятості та оптимізації структури робочих місць, удосконалення цільових програм з точки зору їх впливу на умови зайнятості у галузях і регіонах.

Мета державної політики щодо неформального сектору та натурального господарства полягає у поступовому переведенні зайнятого там населення до більш високого рівня організації шляхом сприяння повній, продуктивній, вільно обраній зайнятості й покращання соціального захисту вразливих верств населення.

Особливої уваги потребує вирішення проблем зайнятості сільського населення. Державна політика зайнятості в сільській місцевості передбачає такі основні напрямки [4]:

- стимулювання розвитку фермерських господарств та інших підприємств, які займатимуться сільським господарством на професійній основі та з використанням сучасних індустріальних технологій;
- диверсифікація зайнятості сільського населення, розвиток переробної промисловості та інших галузей агропромислового комплексу, соціальної сфери;
- законодавче врегулювання статусу і діяльності особистих селянських господарств, в основу визначення яких має закладатися не лише розмір, а й переважний напрям використання землі; права членів домогосподарств на державний соціальний захист і допомогу, у т. ч. допомогу по безробіттю, мають визначатися з урахуванням демографічного складу сім'ї (чисельність працездатних осіб, дітей, людей похилого віку) та об'єктивних можливостей здачі земельної ділянки в оренду (наявність підприємств, готових взяти землю в оренду, розмір орендної плати).

Пріоритетами державної політики зайнятості є сприяння: зайнятості населення шляхом збереження ефективних та створення нових робочих місць на підприємствах, в установах та організаціях усіх форм власності; самостійній зайнятості населення, розвитку підприємництва; підготовці робочої сили,

професійний склад і кваліфікаційний рівень якої відповідає потребам економіки та ринку праці; підвищенню якості робочої сили, розвитку системи професійного навчання кадрів протягом періоду трудової діяльності з урахуванням потреб ринку праці; посиленню мотивації до легальної продуктивної зайнятості; зайнятості громадян, що потребують соціального захисту і не спроможні на рівних умовах конкурувати на ринку праці; професійній підготовці та зайнятості осіб з обмеженими фізичними і розумовими можливостями; поверненню зареєстрованих безробітних до продуктивної зайнятості; легалізації зовнішньої трудової міграції громадян України та посиленню їх соціального захисту [5].

Загальні напрямки діяльності Державної служби зайнятості можна розподілити за напрямками економічної діяльності (таблиця 1).

Таблиця 1

Чисельність зайнятого населення Черкаської області за видами економічної діяльності, тис осіб*

	2000р.	2005р.	2007р.	2008р.	2009р.	2010р.	2011р.	2011р у % до 2000р
Усього	534,9	578,7	585,2	583,1	561,7	564,9	566,4	105,9
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство. Рибальство.	168,2	171,6	170,7	162,9	148,4	141,7	151,7	90,2
Промисловість	110,7	94,1	92,6	90,8	81,6	82,4	81,6	73,7
Будівництво	17,9	19,1	22,1	23,3	28,1	26,2	28,0	156,4
Торгівля. Діяльність готелів та ресторанів	61,6	105,7	99,2	103,0	109,4	111,0	110,9	180,0
Діяльність транспорту та зв'язку	30,5	34,2	34,1	36,2	33,9	34,6	32,9	107,9
Фінансова діяльність	4,4	5,1	8,4	9,2	7,7	8,1	7,6	172,7
Державне управління	25,4	26,6	27,9	27,4	27,9	36,4	29,0	114,2
Освіта	47,6	48,2	50,5	50,4	49,9	49,1	47,8	100,4
Охорона здоров'я та надання соц. допомоги	40,7	40,1	40,1	39,6	38,5	38,7	39,0	95,8
Надання комунальних послуг.	14,1	18,0	19,2	19,2	17,1	17,2	17,2	122,0

* Статистичний щорічник Черкаської області за 2011 рік

У сільському господарстві, мисливстві, лісовому господарстві, рибальстві та рибництві досить значний обсяг неформальної зайнятості. Протягом 2000-2011 років чисельність зайнятого населення Черкаської області у даних галузях скоротилася на 9,8%. Тому зайнятим у цій галузі будуть на часі допомога у створенні власного бізнесу, і не лише грошова а й консультації та поширення інформації.

Що ж стосується промисловості більшість – великі підприємства державної та колективної власності – тут будуть актуальними професійна підготовка, підвищення кваліфікації та перекваліфікація, як відповідь на введення нових технологій та оновлення техніки. Так, за період 2000-2011 років чисельність зайнятого населення Черкаської області у даних галузях скоротилася на 26,3%.

Такі види економічної діяльності як торгівля; діяльність готелів та ресторанів активно розвиваються (протягом аналізованого періоду чисельність зайнятого населення Черкаської області зросла на 80%), а тому потребують кваліфікованого персоналу, отже, тут теж будуть актуальними навчання та підвищення кваліфікації.

Для тих же видів економічної діяльності, які згортають свою діяльність або активно реформуються буде актуальною підтримка звільнених, надання їм допомоги по безробіттю.

Головна роль в управлінні трудовими ресурсами належить Державній службі зайнятості, яка займається не тільки пошуком робочих місць і працевлаштуванням, але й регулює процеси зайнятості населення по території, веде профорієнтаційну роботу, підготовку та перепідготовку кадрів, виплачує допомогу в період тимчасової незайнятості. Служба зайнятості таким чином бере на себе турботу від імені держави щодо пошуку робочих місць, надає безкоштовні послуги з питань професійної орієнтації і підготовки тимчасово вивільнених людей до нової роботи [6].

Обласні (районні) ланки системи управління трудовими ресурсами в першу чергу вирішують завдання забезпечення надійного функціонування районних і міських систем міжрайонного обліку і регулювання зайнятості населення, а також перерозподілу робочої сили з метою забезпечення підприємств необхідними постійними або тимчасовими кадрами, підвищення ефективності їх використання. На вказаному рівні передбачається вирішення таких завдань: прогнозування демографічного розвитку населення і формування трудових ресурсів, потреб у них галузей народного господарства областей, районів і міст; розробка та реалізація заходів, спрямованих на ефективне використання трудового потенціалу території, досягнення збалансованості трудових ресурсів і робочих місць; розвиток системи працевлаштування, профорієнтації і перенавчання працівників, що звільняються; координація управління трудовими ресурсами і демографічним розвитком; створення автоматизованих інформаційних банків незайнятого населення, вільних і створюваних робочих місць [7].

Важливого значення в удосконаленні організації праці, в підвищенні її продуктивності набувають галузеві центри і відповідні відділи на

підприємствах.

Не тільки пасивні, але і активні заходи політики зайнятості часто критикуються за відсутність ефективності. Існує кілька теоретичних аргументів щодо причин неефективності цих заходів. По-перше, якщо в країні використовуються різні заходи сприяння зайнятості, працівники менше хвилюються про можливість бути звільненими та незайнятими протягом деякого часу. Це може призвести до більш агресивних переговорів про рівень зарплати працівників (можливо, поки що не в нашій країні) і фактично може збільшити безробіття. По-друге, багато з тих осіб, які охоплені певним заходом, могли б знайти постійну роботу й без участі у цьому заході (ефект суспільних втрат). По-третє, той, хто був працевлаштований після участі в активному заході, може замінити іншого безробітного, якого б найняли, якби перший не пройшов перенавчання, не взяв участь у громадській роботі чи ін. (ефект заміщення). При цьому загальна кількість працевлаштованих безробітних не змінюється. По-четверте, припускаючи обмежений попит на працю, збільшення робочих місць на одній фірмі в результаті активного заходу може бути за рахунок робочих місць на інших фірмах (ефект витіснення). По-п'яте, кошти, витрачені на активні заходи могли б бути спрямовані на створення робочих місць (ефект фіскального заміщення). Наприклад, кошти, не сплачені підприємцем у фонд зайнятості, могли б бути спрямовані ним на оплату праці додаткового співробітника.

Державна політика у сфері формування професійно-освітнього потенціалу населення спрямовується на створення сприятливих правових, економічних, соціальних та організаційних засад для отримання молоддю професійних знань відповідно до потреб і можливостей особистості у здобутті освіти та ситуації на ринку праці і сприяння професійному розвитку зайнятого населення.

Державною політикою у сфері формування професійно-освітнього потенціалу населення є:

- 1) переорієнтація ринку освітніх послуг на потреби роботодавців, зокрема: обґрунтування державного замовлення на підготовку кадрів, запровадження системи тендерів на його розміщення; надання державної підтримки у підготовці спеціалістів за професіями, щодо яких утворився дефіцит на ринку праці; надання кредитів для здобуття вищої та професійно-технічної освіти із застосуванням механізму їх здешевлення; удосконалення порядку ліцензування освітніх послуг з метою оперативного реагування навчальних закладів і підприємств на потреби ринку праці; розроблення і впровадження ефективного механізму взаємодії навчальних закладів та роботодавців;

- 2) підвищення якості робочої сили, зокрема: здійснення неперервного навчання працівників протягом періоду трудової діяльності; здійснення державних інвестицій у розвиток освіти та підготовку кадрів різного освітньо-кваліфікаційного рівня; здійснення професійного навчання працівників, зайнятих у галузях економіки, відповідно до потреб виробництва за рахунок коштів роботодавців; здійснення професійного навчання зареєстрованих

безробітних з метою забезпечення подальшої їх зайнятості; сприяння самоосвіті і професійному навчанню осіб за власні кошти для забезпечення розвитку особистості та просування по роботі; запровадження незалежної кваліфікаційної атестації;

3) інтеграція професійної освіти в європейський простір, зокрема: реалізація в Україні положень Болонської декларації; перегляд переліку напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах; розроблення переліку кваліфікацій за відповідним освітньо-кваліфікаційним рівнем; удосконалення державних стандартів освіти; оптимізація мережі вищих навчальних закладів та системи їх підпорядкування; кваліфікаційних характеристик професій працівників.

Висновки. Отже, зайнятість як соціально-економічна категорія синтезує сукупність відносин щодо участі людей в суспільному виробництві і пов'язана із забезпеченням масштабів, умов і форм включення людей у суспільно корисну працю, з процесами формування, розподілу й використання трудових ресурсів.

Обов'язковою умовою реалізації завдань державної політики зайнятості є забезпечення взаємозв'язку політики зайнятості та державної економічної політики, поліпшення взаємодії сторін соціального діалогу та посилення відповідальності органів виконавчої влади за проведення державної політики зайнятості.

Зростання кількості зареєстрованих безробітних осіб вимагає негайно більше матеріальних ресурсів для їх захисту від негативних наслідків безробіття, і таким чином, витрати на виплату допомоги по безробіттю витісняють витрати на активні заходи.

В Україні повинна бути приділена значна увага питанню збалансування перешкод на шляху звільнення працівників, та компенсаційних виплат вже звільненим працівникам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Чепурко Г.І. Ринок праці в Україні: проблеми зайнятості в період становлення ринкової економіки / Г.І. Чепурко. — К., 2004. — С. 274.
2. Юрчишин В.В. Село і селяни України в системі історично і суспільно зумовлених національних цінностей / В.В. Юрчишин // Економіка АПК. — 2011. — №2. — с.87-100.
3. Закон України "Про зайнятість населення": За станом на 16 червня 2006 р. Верховна Рада України. — К.: Паламентське вид-во, 2006. — С. 27.
4. Лузан Ю.Я. Соціально-трудовий потенціал українського села / Ю.Я. Лузан // Економіка АПК. — 2010. — № 1. — С.1-5.
5. Беседіна Г.Є. Управління персоналом сільськогосподарських підприємств як системоутворюючий фактор / Г.Є. Беседіна // Вісник СНАУ, Серія «Економіка та менеджмент». — 2009. — №4. — С. 51-53.
6. Чемерис А.Т. Організація діяльності служби зайнятості / А.Т. Чемерис. — К.: МАУП, 2003. — С. 120.

7. Рябоконь В.П. Професійно-кваліфікаційна структура робочої сили на селі / В.П. Рябоконь // Економіка АПК. – 2009. – №1. – С. 124-128.

Чернега І.І. Государственное регулирование занятости и основные направления его совершенствования.

Резюме. В статье рассмотрено и проанализирован современное состояние государственного регулирования занятости, выявлены положительные моменты и проблемы в практике регулирования занятости населения Черкасской области, а также определены основные направления совершенствования государственного регулирования занятости.

Ключевые слова: население, занятость, государственное регулирование занятости, механизм регулирования занятости, трудовые ресурсы, рабочая сила, организация труда, профессионально-образовательный потенциал.

Chernega I.I. Government regulation of employment and main directions of its development.

Summary. In article rassmotreno and proanalyzyrovano current state of government regulation of employment, found positive aspects and problems in the practice of employment regulation, Cherkasy region, as well as the main directions of improving state regulation of employment.

Key words: population, employment, government employment regulation, the mechanism of regulation of employment, labor, labor, labor, professional and educational potential.